

ÇUKUROVA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ISSN: 2458-7559

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.18560/cukurova.10>

CİLT 1, SAYI 1, KIŞ 2015

s. 37-43

ANADOLU'DA İLK TÜRKLEŞME HAMLESİ: TOROSLAR BÖLGESİNDE BULGAR TÜRKLERİ¹

Ali BALCI²

Osman KARATAY³

Özet

Tarsus'un kent olarak merkeziliğini koruduğu dönemde Çukurova bölgesi ve çevresi Bizans'a karşı İslam devletinin uç bölgesini (suğra) teşkil ediyordu. Buraya çeşitli bölgelerden göçmenler getirtilerek nüfusun Müslümanlar lehine sıkılaştırılmasına önem verilmiştir. Bunlardan biri de 10. yy başlarında muhtemelen Adriyatik üzerinden Macaristan'dan getirtilen bir Müslüman Bulgar topluluğudur. Bunlar bölgede uzun süre varlığını korumuş, Anadolu'nun Türkleşme döneminde de önce Selçuklu, ardından Karamanlı beyliğine bağlı özerk bir yapı olarak siyasi varlık sergilemişlerdir. Bu Bulgar Türklerinin zamanla kendi lehçelerini kaybederek Türkmen nüfus içinde eridikleri ve Oğuz ağızıyla konuşmaya başladıkları anlaşılıyor. Anadolu'ya çok daha önceleri de çeşitli Türk topluluklarının geldiği biliniyor, ancak kimliğini koruyup Türkleşme dönemine kalan ilk topluluğun kesin olarak bu Bulgarlar olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Bulgar Türkleri, Anadolu'nun Türkleşmesi, Tarsus, Çukurova, Toroslar

THE FIRST STAGE OF TURKIFICATION OF ANATOLIA: BULGARS IN THE MIDDLE TAURUS REGION

Abstract

The traditional Cilicia region (present-day Çukurova and its surroundings), Tarsus being the outstanding urban center, was established as a military march against Byzantium by the Muslim Caliphate. The latter managed to consolidate Muslim population of the region by bringing various peoples from distant lands. One of them is the Muslim Bulgar community brought likely via Adriatic from the Hungarian Kingdom. They kept their existence for a long time in the region, and behaved as a likely autonomous political entity during the Turkification period of Anatolia, first under the Saljukids, then Karamanids. It seems those Bulgars lost their dialects in the course of time among the Turkmen population, and started to speak in Oğuz dialect. Some other Turkic groups, too, came to Anatolia in previous times, however, it is possible to say that the Bulgars were the first Turkic group preserving their identity, and remaining until the final Turkification of Anatolia.

¹ Bu çalışma 17-19 Nisan 2015 tarihlerinde Adana'da gerçekleştirilen 1. Uluslararası Tarihte Adana ve Çukurova Sempozyumu'nda sunulan aynı başlıklı sözlü bildirinin genişletilmesiyle oluşturulmuştur.

² Araş. Gör., Ege Üniversitesi, e-mail: alibalci@gmx.com

³ Doç. Dr., Ege Üniversitesi, e-mail: karatay.osman@gmail.com

Keywords: Bulgars, Turkification of Anatolia, Tarsus, Cilicia, Toros region

Mes'ûdî'nin Bulgar Kayıtları

943 senesi civarında ünlü eseri *Mürûc ez-Zeheb*'i yazan Mes'ûdî, coğrafyaların, dolayısıyla faaliyetlerin birbirine girdiği bir haber dizisiyle kafamızı karıştırırken, aslında çok değerli tarihî bilgiler vermektedir. Zira haberde gördüğümüz kargaşayı yanlışlık olarak görmek hem Mes'ûdî'nin ilminin büyüklüğüyle bağdaşmamaktadır, hem de onun yaşadığı dönemlerden bahsedilmesi ve araya bilgi kaybına uğratacak bir zaman aralığı girmemesi itibariyle güvenilirliği yüksektir. Söz konusu metin şu şekildedir:

“(İdil Bulgar) hükümdarı elli bin ve daha fazla süvarisiyle Kostantiniyye topraklarına gaza eder ve ona yakın Rum, Endülüs, Burcan (Burgond), Celalika (Galiçya) ve İfrenç (Frank) arazilerine akınlar tertipler. Bulgar şehriden Kostantiniyye'ye kadar olan mesafe bozkır ve yerleşim birimlerinden geçen iki aylık yoldur. Müslümanlar Şam sınırındaki Tarsus'tan Dülefi adıyla tanınan Sügur emiri Selm el-Hadim ve emrindeki Şamlı ve Basralı denizcilerin gemileriyle 312 yılında gazaya çıkıp Kostantiniyye körfezi ağzından ve Rum Denizi'nden (Akdeniz) çıkışı olmayan başka bir ağız geçerek Fenediyye (فنديية) topraklarına geldiklerinde karadan bir grup Bulgar onlara yardıma geldi ve hükümdarlarının yakında olduğunu bildirdi. Bu olay Bulgar akıncılarının Rum Denizi sahiline kadar geldikleri şeklindeki beyanımızın delilidir. Bulgarlardan bir birlik Tarsusluların gemilerine binerek onlarla birlikte Tarsus'a geldiler.”⁴

Buradaki ilk cümleden önceki yerlerde açık şekilde İdil Bulgar anlatılmaktadır ve metin onların hikâyesi olarak devam eder. Dolayısıyla, ilk cümledeki zamir onların yöneticisine işaret eder. Fakat faaliyet buradan itibaren bir taraftan İstanbul tarafına, öbür yanda Fransa ve İspanya'ya ulaşan akınlar söz konusu olunca, oyuncular değişir. Bugünkü Tataristan civarında yaşayan İdil Bulgarlarının yakın komşularıyla savaşlarını bile tam bilmiyoruz ki, İstanbul veya Paris'e saldırırlar. Bahsedilen dönemde İstanbul'a saldıran başka Bulgarlar vardı. Simeon ve ondan sonra Petir idarelerinde en güçlü dönemlerini yaşayan bu en güçlü Balkan devleti, sık sık İstanbul'u tazyikte tutuyordu.⁵ Aynı yıllarda şimdiki Almanya, Fransa ve İspanya arazilerine saldıranlar ise Macarlardı.⁶ O dönemdeki aydın kimselerin dahi Macar ve Bulgarları birbirine karıştırması veya aynileştirmesi doğaldır, zira henüz Macarların kendileri bile Macar adını kullanmıyordu. İsimleri Türk idi ve bu Türkler Karadeniz ve Kafkasların kuzeyindeki Onoğur-Bulgar imparatorluğunun bakiyelerinden türemişlerdir. Bugün Macarlar için dış-adlandırma olarak kullanılan Ungar/Hungar ismi işte bu Onoğur kelimesine gider.⁷

Takip eden cümledeki coğrafi betimlemede Mes'ûdî tekrar İdil Bulgar'a döner. İstanbul ile işbu Bulgar başkentinin arası bozkırdan geçen iki aylık yoldur. Doğu Avrupa bozkırları üzerinden normal bir kervan hızıyla gerçekten de iki ay içinde İstanbul'da İdil sahillerine varılır. Buraya kadarki haberlerin özünde Mes'ûdî'nin üç ayrı siyasi birimden de aynı bağlamda bahsettiği gerçeği bulunmaktadır. Dolayısıyla bundan sonraki cümlelere bu nazarla bakmamız gerekmektedir.

⁴ Mesudî, *Mürûc ez-Zeheb (Altın Bozkırlar)*, çev. D. A. Batur, İstanbul, 2004, s.74; Ramazan Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, 2. baskı, Ankara, 1998, s.48.

⁵ George Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. F. Işıltan, Ankara, 1995, s.243 vd.

⁶ Macarların bu yıllardaki akınları Türkçede özellikle şu metinde ayrıntılı okunabilir: Osman Karatay, "Macarlar", *Doğu Avrupa Türk Tarihi*, 2. Baskı, ed. Osman Karatay - Serkan Acar, İstanbul 2013, s.444-7.

⁷ András Róna-Tas, *Hungarians and Europe in the Early Middle Ages*, Budapest, 1996, s.283-4.

İdil Bulgarlarının ‘İspanya’ya varan” akınlardan muhtemelen Mes’ûdî’yi alıntılıyan Endülüslü Bekrî de bahseder.⁸ Belhî ise aslen Macar olan bu akıncıları Bulgar değil, doğrudan Türk olarak tanımlar.⁹

Serhat bölgesine muhafız olarak savaşçılıkları iyi başka toplulukların yerleştirilmesi bütün büyük devletlerde görülen yaygın bir uygulamadır ve Bizans’a en yakın Müslüman idari bölgesi olan Tarsus merkezli uç beyliğinin, yani suğranın da bu şekilde yerleşimlere açık olduğunu görüyoruz. Daha önce buraya örneğin Kafkasların kuzeyindeki sahadan getirilen Hazar tabii 20 bin Sakaliba, yani Slav’ın yerleştirildiğini biliyoruz ki,¹⁰ haberi veren Belâzurî büyük ihtimalle Don nehri boylarından getirilen Onoğur Türklerini kastetmektedir. Dolayısıyla bu önemli bölgeye başka zamanlarda da benzer iskânların yapılması beklenecektir.

Adriyatik’te Olup Bitenler

Bahsedilen dönem Müslümanların bütün Akdeniz’de yoğun faaliyet sergiledikleri, denizlere hâkim oldukları bir dönemdir. Öbür uçta İspanya’nın Müslümanlarda olmasının yanında, Sicilya, Girit ve Kıbrıs gibi önemli adaların da yüzyıllarca elde tutulduğunu unutmamak gerekir. Roma yakınlarındaki, hatta bugün İsviçre sınırları içinde kalan Alplerdeki bazı kaleler bile uzun süre Müslüman idaresinde kalmıştır.¹¹ Dolayısıyla Orta Akdeniz bölgesinde, bilhassa Adriyatik’te İslam donanmasının faaliyetleri şaşırtıcı değildir.

Mes’ûdî’nin metnine dönersek, Tarsus emiri Basra donanmasından da takviye alarak yola çıkıyor. Bunun iyi hazırlanmış ve tasarlanmış bir sefer olduğu açık. Yazar kitabı boyunca Akdeniz’den Rum denizi diye bahseder. Kostantiniyye körfezi ise Marmara denizidir, zira bir yerde tarif edip, 300 mil uzunluk ve 50 mil genişlik olarak büyüklüğünü de verir.¹² Metin donanmanın Marmara’yı geçerek Karadeniz’e girdiği şeklinde anlaşılabilir, lakin üç nokta bunu mümkün kılmıyor. Yazar Marmara’dan çıkışı olmayan başka bir ağızdan bahsediyor; kendisi Karadeniz’i etrafındaki halklarla çok iyi biliyor ve buna bağlı olarak üçüncüsü, takip eden cümlede Bulgarların “Rum Denizi” sahillerine kadar geldikleri beyanına okuyucunun şaşırmasını söylerken, Karadeniz kıyısındaki Tuna Bulgarlarının Karadeniz sahiline ulaşmalarından bahsediyor olamaz. Burası, yine ağız özelliğinde olan Otranto boğazı olarak gözüküyor. Bu ağız geçerek Fendiyye topraklarına geliyorlar ki, bunu ilk kurulduğu 5. yy’dan beri aynı adı taşıyan Venedik (Venetia) ile ilişkilendirmeliyiz. Mes’ûdî ile yaklaşık aynı dönemde yazan Konstantinos Porphyrogenitus da o günlerde Müslümanların Adriyatik’teki faaliyetlerini ayrıntılı anlatır.¹³

“Rum denizi sahillerine kadar” ifadesi Bulgarların umulmadık bir mesafede gözükmelerine işaret eder. Onlar için de bu deniz aynı bağlamda anlatılan Adriyatik olmalıdır. Bu noktada iş çözülmüş gözüküyor. Zira Simeon döneminde, yani bu aynı günlerde Arnavutluk’u alan Tuna Bulgarları Adriyatik sahiline yerleşmişlerdi. Simeon Müslümanları Bizans’a karşı doğal müttefikler olarak görüyordu ve fazla bir başarı getirmese de elçiler gönderip ittifak denemeleri yapmıştı.¹⁴ Ancak

⁸ Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler*, s.202.

⁹ Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler*, s.193.

¹⁰ El-Belâzurî, *Fütûhu’l-Buldân*, çev. M. Fayda, 2. Basım, Ankara, 2002, s.297; D. E. Mişin, *Sakaliba (Slavyane) v İslamskom Mire v Rannee Srednevekov’e*, Moskva, 2002, özl. s.117-118; Tatyana Kalinina, “Al-Khazar and As-Saqâliba: Contacts. Conflicts?”, *The World of the Khazars: New Perspectives - Selected Papers from the Jerusalem 1999 International Khazar Colloquium*, Ben-Shammai, Haggai - Róna-Tas, András (yay.), Leiden, 2007, s.202.

¹¹ Manfred W. Wenner, “The Arab/Muslim Presence in Medieval Central Europe”, *International Journal of Middle Eastern Studies*, XII (1980), s.59-79.

¹² Mesudî, *Murûc ez-Zeheb*, s.37.

¹³ Constantine Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, yay. Gy. Moravcsik - R. J. H. Jenkins, Washington, 1967, s.127 vd.

¹⁴ M. Canard, “Arabes et Bulgares au Début du Xe Siècle”, *Byzantion*, XI (1936), s.214-216; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.247; Harry T. Norris, *Islam in the Balkans: Religion and Society between Europe and the Arab World*, Columbia, 1993, s.21.

Mes'ûdî'nin anlattığı Bulgarların Tuna Bulgarları olduğunu düşünmemizi zorlaştıran karşı sebepler de bulunuyor. Gerek bu Bulgarların savaşlarından, gerekse Müslümanların Adriyatik kuşatmalarından bahseden Porphyrogenitus, bu ikisinin işbirliğine dair hiçbir şey söylemiyor. Üstelik Tarsus emirinin sefer yaptığı günlerde Bulgarlar Sırplarla ölümüne bir mücadeleye girmişlerdi.¹⁵ Zorda kalan Bulgarlardan bir kısmının Müslümanlara sığındığını mı düşünmeliyiz? Zira Bulgarlar bu zorlu savaşı yenilgiyle bitirmişlerdir. Lakin metinde öyle bir şey geçmiyor. İlticadan ziyade davetle gelmiş gibi bir halleri var. Diğer kaynaklardan da böyle bir haber gelmiyor.

Fendiyye, yani Venedik ifadesi de Arnavutluk sahillerini düşünmemizi engeller. Kendisi iyi bir coğrafyacı olan Mes'ûdî, bu ifade ile Dalmaçya'nın kuzey kıyılarına, en azından Zadar ve ötesine işaret ediyor olmalıdır. En önemlisi de, ayrı bölgelerde hem Müslüman, hem de Hıristiyan Bulgarların varlığından haberdar olan Mes'ûdî, burada Hıristiyanlardan bahsetmiyor. Venedik'in hemen doğusundaki sahil bölgesinde Müslüman Bulgarlar elbette şaşırtıcı olacaktır; bunu bilen yazar bu yüzden şaşırılmamamızı peşin olarak ihtar ediyor.

Diğer Kaynaklardaki Haberler

Bu bölge o dönemde Orta Avrupa'daki varlıkları bir kuşağı ancak tamamlayan Macarların elindeydi ve Batı Avrupa'ya akınlarında İtalya'nın kuzeyinden geçerek gidiyorlardı. Büyük Frank imparatorluğundan payına bu bölge düşen Berengar onların müttefiki idi.¹⁶ Bu noktada 1205 yılında yazılan elimize ulaşan en eski Macar vakayinamesi (isimsiz yıllık, Anonimus) yardımcı oluyor: "*Ve Bular (Bulgar) ülkesinden büyük bir İsmailî ordasıyla birlikte isimleri Billa ve Boçu olan bazı çok asil beyler geldiler... Aynı zamanda yine aynı bölgeden Heten adında çok asil bir savaşçı geldi...*"¹⁷ Hem ismin Bular biçimi, hem de Müslüman oluşları bu ilk kuşakta gelenlerin İdil Bulgarları olduğunu gösterir. İşte muhtemelen bunlardan bir taife muhtemelen Macar yöneticilerin hoş görmeleri ve izin vermeleriyle dindaşları olan Adriyatik kıyısındaki Araplara katılıp Tarsus'a gelmişlerdi.

Bulgarlar Çukurova bölgesindeki Arap idaresinde fazla kalmadılar. Onlar geldikten kısa süre sonra Suriye istikametinde Bizans ilerleyişi başladı ve 963 yılından itibaren buralar el değiştirdi. Halep'de bile Bizans'a bağlı bir Müslüman emirin bulunduğunu düşünürsek,¹⁸ Müslüman ahalinin varlığını sürdürdüğünü, bölgeden sürülmediğini düşünebiliriz. Nitekim bölgenin tekrar Türklerin eline geçtiği dönemde nereden geldiği bilinmeyen bir Bulgar topluluğundan bahis başlıyor. Mevlana ve Hoca Dehhânî'nin şiirlerinde de yer bulan bu Bulgarlar hakkındaki temel kaynağımız Şikârî'nin eseridir.¹⁹

Burada kısaca, kimi tarihçilerce güvenilir bulunmayan Şikârî'nin eserine değinmemiz gerekiyor. Bu yazar, Karamanlıların ünlü isimlerinden Alaaddin Bey'in (1355-1398) Şehname'ye duyduğu hayranlıkla, Yarcânî adlı bir şairden kendi hanedanı için böyle bir eser vücuda getirmesini istediğini aktarıyor. Yarcânî Farsça olarak manzum bir Karaman şehnamesi yazar. Beyliğin tamamen ortadan kalkmasından sonra ise Şikârî adlı bir Osmanlı memuru bu eseri görüp, kaybolacağından veya yok edileceğinden endişe ile kendisi içeriğini nesir olarak kaleme alır ve böylece yazarının kendisi olduğu bir Karaman tarihi ortaya çıkar.²⁰ Bugün elimizde olmayan şey Farsça Karamanname'dir. Ancak hikâye güvenilirliği zedeleyecek bir unsur ortaya koymuyor.

¹⁵ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.248.

¹⁶ Pál Engel, *The Realm of St. Stephen: A History of Medieval Hungary 895-1526*, London, 2001, s.13.

¹⁷ Martyn Rady, "The Gesta Hungarorum of Anonymus, the Anonymous Notary of King Béla: A Translation", *South and East European Review* 87-4 (2009), s.726-727.

¹⁸ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.269.

¹⁹ Bunları Tıpkova-Zaimova incelemiştir: "XI. Yüzyıldan Sonra Anadolu'daki Bulgarlar ve Selçuklular", *Türkler*, C.6, (Ankara: 2002), s.241-245.

²⁰ Selcen Çiftçioğlu, "Karamanlı Dönemi Şehname Yazarları ve Eserleri Üzerine", *Afyon K. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, IV/2 (Aralık 2002), s.62-63.

Belki her şey nakledilmemiştir ama değerlendirme yaparken böyle eski dönemlerden neredeyse hiçbir eserin aslının elimizde olmadığı gerçeğini göz önüne almamız gerekiyor. Belki de günümüz tarihçilerinin Şikârî'den kuşklarının temelinde burada konumuz olan Bulgarlarla ilgili bahisler vardır. Zira Selçuklu dönemiyle ilgili çalışmalarda bildiğimiz kadarıyla Toroslar bölgesindeki Bulgarlara hiç değinilmemiştir. Bulgaristan'da yapılan çalışmalar dışında Türkiye'deki tek özgün çalışma, bu makalede içeriğini tekrar ettiğimiz, Karatay'ın 2011 yılında yayınlanan Toros Bulgarları makalesidir.²¹

Toroslarda Bulgarların Faaliyetleri

Şikârî'ye göre 1250'lerde Ermenek, Mut ve Gülnar'ı 'kâfirlerden' alan Karamanlı Beyliğinin kurucusu Nureddin Bey, dönüşünde Bulgarlarla savaşır. Savaşta Bulgarların yöneticisi Yahşi Han ölür ve oğlu Aydın Bey gelip Karamanlılara tabi olur.²² Burada isimlere dikkat etmemiz gerekiyor. Bunlar Oğuz tipi kelimelerdir ve Bulgarların Anadolu'nun Oğuz fetihleri ile Türkleşmeye başlamasından 150 yıl kadar sonra artık lehçe olarak çevrelerindeki Türkmen kitleye intibak ettiklerini gösterir.

Karamanlıların "Dış El" bölgesinden dönüştürülen Bulgarlarla savaşmaları, Bulgar bölgesini tespit etme diğer kaynakların yanında işe yarayacaktır. Bu esnada Bulgarlardan alınan, Şikârî'ye göre "Bulgar dağları eteklerinde" olan Mare kalesi, bugün Karaman'ın Ayrancı ilçesinin Divle köyü yakınında bulunmaktadır ki,²³ buranın ismi bugün Devle olarak geçer ve buradan itibaren şimdiki adıyla Bolkar dağları başlar. Bu denklikler, işbu dağ silsilesinin adıyla ilgili halk etimolojileri ne olursa olsun, kökünün Bulgar kelimesine gittiğini göstermektedir. O dönem Silifke'yi elinde tutan Hıristiyanların çevredeki Müslümanlara zarar vermeleri üzerine yardımın en yakında bulunan Bulgarlardan gelmesi de coğrafi tespit etme işe yarayacaktır.²⁴

Bulgarlar belki daha ilk iskân dönemlerinde buraya adlarını verdikleri dağlık bölgeye yerleştirilmişlerdi, belki de ilk iskânı takip eden Bizans veya Ermeni idarelerinde korunma maksatlı olarak Çukurova düzlüklerinden buraya çekildiler. Şimdilik bunu belirleme imkânımız bulunmuyor.

Şikârî'nin eserinde Bulgarlardan, Türk, Moğol ve Kürtlerle birlikte Anadolu'daki kâfirlere karşı dört Müslüman kavimden biri olarak bahsediliyor. Bu durum onların dilce Oğuzlara benzemeye başlasalar da, Geç Selçuklu ve Beylikler Dönemlerinde kavmî özelliklerini, en azından etnik bilinçlerini korumaya devam ettiklerini göstermektedir. Kaldı ki, dillerinin daha İdil Bulgarda iken Kıpçakçalaşmaya başladığı, dolayısıyla Oğuz şivesine yaklaştığı ihtimalini göz ardı etmemeliyiz. Toros Bulgarları daima Karamanlı bBeyliğine bağlı olmuşlar, has ve güvenilir bir birlik oluşturmuşlardır. Bulgar savaşçıları diğer herkesten ayıran şey, taş atmaya iyi bilmeleriydi ve savaşlarda onların attığı taş düşmanı mahvederdi. Kıbrıs'tan gelip Silifke üzerinden Müslümanlara zarar veren demir zırlı Haçlılar bu şekilde helak edilmişlerdir.

Karamanlı-Bulgar kader ortaklığı o kadar kalıcıydı ki, son Karamanlı idarecisi olan Kasım Bey en son burada tutunabilmişti. Cem Sultan'ı himaye ettiğinde ona burada kendisiyle birlikte kalmasını önermiştir, zira Osmanlıların Bulgar dağlarını alabileceklerine ihtimal vermiyordu.²⁵

Lakin Kasım Bey döneminde etnik bir zümre olarak Bulgarlardan bahis bulunmaz. En son Osmanlı sultanı Çelebi Mehmet döneminde isimleri anılır. Onların da 15. yy içinde Moğol ve/veya Tatarlar gibi Türkmen kimliği içinde eridiklerini düşünmeliyiz. Karamanlı beyliği içindeki varlık ve rolleri bunu hızlandırmış olmalıdır. Fakat yer adlarında bazı izler kalmıştır. Tarsus'un hemen doğusunda yükselmeye başlayan Bolkar dağ silsilesinin yanında, Gülnar

²¹ Osman Karatay, "Toros Bulgarları Anadolu'ya Nereden Geldi?", *Tarih İncelemeleri*, XXVI/1 (Temmuz 2011), s.67-79.

²² Şikârî, *Karaman Oğulları Tarihi*, yay. Mesut Koman, Konya, 1946, s.15.

²³ Şikârî, *Karaman Oğulları Tarihi*, s.23.

²⁴ Şikârî, *Karaman Oğulları Tarihi*, s.18, 22.

²⁵ Şikârî, *Karaman Oğulları Tarihi*, s.203.

yakınlarındaki bir yaylanın adı da Bolgarı olarak geçer. Bu bilgiyi bize aktaran, aslen Gülnarlı olan İbrahim Şahin Bey, bölgede bazı epigrafik belgeler bulmuştur. Bu belgeler arasında bulunan soy tamgalarının önemli bir kısmı Oğuz'dan ziyade Kıpçak sahasıyla örtüşmektedir. Bu da bizim tezimize destek sunar.²⁶

Özetlersek, 920'lerde Çukurova'nın doğusundaki dağlık bölgeye gelen İdil Bulgar asıllı Müslümanlar, burada 500 yılı aşkın varlık sergilemişler, daha sonra bölgedeki diğer Türklere karışmışlardır. Anadolu'ya değişik zamanlarda Bizans tarafından veya daha öncesinde Türk topluluklarının yerleştirildiği biliniyor, ancak bunların 11. yy sonunda başlayan Türkleşme çağına kadar varlıklarını koruduklarına dair bir bilgimiz yok. Bulgarlar ise Rum ahali arasında erimemiş, kendi kimliklerini korumuşlardır. Bu açıdan, Anadolu'nun Türkleşmesinin ilk kez bu Bulgarlarla başladığını söylemek abartı olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Canard, M. (1936). Arabes et Bulgares au Début du Xe Siécle. *Byzantion*, XI, 213-223.
- Constantine Porphyrogenitus (1967). *De Administrando Imperio* (Yay: Gy. Moravcsik, R. J. H. Jenkins). Washington.
- Çiftçioğlu, S. (2002). Karamanlı Dönemi Şehname Yazarları ve Eserleri Üzerine. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, IV(2), 57-66.
- El-Belâzurî (2002). *Fütûhu'l-Buldân* (Çev: M. Fayda). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Engel, P. (2001). *The Realm of St. Stephen: A History of Medieval Hungary 895-1526*, London: Tauris.
- Kahnina, T. (2007). Al-Khazar and As-Saqâliba: Contacts. Conflicts?. *The World of the Khazars: New Perspectives - Selected Papers from the Jerusalem 1999 International Khazar Colloquium* (Yay: Ben-Shammai, Haggai - Róna-Tas, András). Leiden, 195-206.
- Karatay, O. (2011). Toros Bulgarları Anadolu'ya Nereden Geldi?. *Tarih İncelemeleri*, XXVI (1), 67-79.
- Karatay, O. (2013). Macarlar. (Editör: Osman Karatay ve Serkan Acar). *Doğu Avrupa Türk Tarihi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 409-448.
- Mesudî (2004). *Murûc ez-Zeheb (Altın Bozkırlar)* (Çev: D. A. Batur). İstanbul: Selenge Yayınları.
- Mişin, D. E. (2002). *Sakaliba (Slavyane) v İslamskom Mire v Rannee Srednevekov'e*. Moskva.
- Norris, H. T. (1993). *Islam in the Balkans: Religion and Society between Europe and the Arab World*, Columbia: University of South Carolina Press.
- Ostrogorsky, G. (1995). *Bizans Devleti Tarihi* (Çev: F. İşıltan). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Rady, M. (2009). The Gesta Hungarorum of Anonymus, the Anonymous Notary of King Béla: A Translation. *South and East European Review*, 87(4), 681-727.
- Róna-Tas, A. (1996). *Hungarians and Europe in the Early Middle Ages*. Budapest: Central European University Pres.
- Şahin, İ. (2010). İçel/Gülnar'da Eski Türklere Ait Yeni Tespit Edilen Epigrafik Belgeler: Tanıtım ve Ön Değerlendirmesi. *II. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi*. 19-25 Nisan 2010, Çeşme-İzmir.
- Şeşen, R. (1998). *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*. Ankara: İslam Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı.
- Şikarî (1946). *Karaman Oğulları Tarihi* (Yay: Mesut Koman). Konya: Yeni Kitap Basımevi.

²⁶ İbrahim Şahin, "İçel/Gülnar'da Eski Türklere Ait Yeni Tespit Edilen Epigrafik Belgeler: Tanıtım ve Ön Değerlendirmesi", *II. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi*, 19-25 Nisan 2010, Çeşme-İzmir.

- Tıpkova-Zaimova, V. (2002). XI. Yüzyıldan Sonra Anadolu'daki Bulgarlar ve Selçuklular. *Türkler*, C.6, Ankara, 241-245.
- Wenner, M. W. (1980). The Arab/Muslim Presence in Medieval Central Europe. *International Journal of Middle Eastern Studies*, XII, 59-79.